

სასურსათო უსაფრთხოების გლობალური პრობლემები

კაცობრიობა ახალ ათასწლეულში შიმშილისა და არასაკმარისი კვების სერიოზული საფრთხეებით შევიდა. 21-ე საუკუნის დასაწყისში აგროეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მიმართულებაა სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტა, რომელიც, გარემოს დაცვის, ენერჯის ალტერნატიული წყაროების გამოყენებისა და მრავალ სხვა აქტუალურ საკითხთან ერთად, მსოფლიოს გლობალურ პრობლემათა რიცხვს მიეკუთვნება.

FAO-ს ერთ-ერთი გამოკვლევის მონაცემების თანახმად, დღეისათვის მსოფლიოში დაახლოებით 815 მლნ. ადამიანი იტანჯება შიმშილისა და არასრულფასოვანი კვებისაგან, 1,0 მლრდ-მდე მხოლოდ საბაზისო მოთხოვნილებებს (2150 კკალ. დღე-ღამეში) იკმაყოფილებს და შიმშილის ზღვარზე იმყოფება; 2,0 მლრდ კაცზე მეტი იტანჯება ორგანიზმისთვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი მიკროელემენტების (იოდის, რკინის, ვიტამინების და სხვ.) არასაკმარისი მოხმარებით გამოწვეული ე.წ. „შიმშილის ფარული ფორმებისაგან“; მსოფლიო მოსახლეობის თითქმის ნახევარი

(დაახლოებით 3,0 მლრდ. კაცი) განიცდის საკვები ცილების ნაკლებობას, მისი დაახლოებით მეექვსედი ნაწილი კი მოკლებულია უსაფრთხო სასმელი წყლის გამოყენებას.

თანამედროვე ეტაპზე სასურსათო პრობლემის სპეციფიკა უნდა განვიხილოთ გლობალურ, კონტინენტალურ და ეროვნულ დონეებზე მისი გადაწყვეტის აუცილებლობის გათვალისწინებით. არსებული სასურსათო სიტუაცია მოითხოვს საგანგებო ზომების მიღებას როგორც ცალკეულ სახელმწიფოთა, ასევე მთლიანად მსოფლიო თანამეგობრობის დონეზეც; შიმშილთან და არასრულფასოვან კვებ-

ბასთან ბრძოლის გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავებას. ეს, უწინარეს ყოვლისა, დღის წესრიგში აყენებს სოფლის მეურნეობისათვის დამახასიათებელი უკვე დამკვიდრებული და პერსპექტიული ტენდენციების გამოვლენას.

სოფლის მეურნეობის განვითარების ტენდენციები, შემზღუდავ ფაქტორთა გათვალისწინებით, არ იძლევა სურსათისა და სანეღლეულო რესურსების ზრდის მაღალი ტემპების ვარაუდის შესაძლებლობას შორეულ პერსპექტივაშიც კი.

FAO-ს ექსპერტთა გაანგარიშებით, სასურსათო რესურსების რამდენადმე ზრდის მიუხედავად, სურსათის მიწოდება მსოფლიო მასშტაბით მაინც არასაკმარისი იქნება. კერძოდ, 2030 წლისათვის მარცვლეულის წარმოება გაიზრდება 20%-ით და მიაღწევს 2150 მლნ. ტონას, ანუ მასზე მოთხოვნის 80%-ს. ხორცის წარმოება გაიზრდება 50 მლნ. ტონით და მიაღწევს 230 მლნ. ტონას (მოთხოვნის 76%-ს). ზღვის პროდუქტების წარმოება შენარჩუნდება 100 მლნ. ტონის დონეზე (მოთხოვნის 60%). ამასთან, საპროგნოზო მაჩვენებლებით დგინდება, რომ თუ 1950-1985 წლებში სასურსათო რესურსების ყოველწლიური ზრდა შეადგენდა 30 მლნ. ტონას, 1985-2005 წლებში კი – 12 მლნ. ტონას, მაშინ 2006-2030 წლებში იგი უკვე 9 მლნ. ტონას არ გადააჭარბებს.

ამავე ექსპერტთა აზრით, უახლოეს მომავალში სურსათზე მოთხოვნა არსებითად გაიზრდება, რამდენადაც პლანეტის მოსახლეობა გაორმაგდება და 2030 წლისათვის მიაღწევს 8,9 მლრდ კაცს. კვების კალორიულობისა და ხარისხის ამაღლებისკენ პრაქტიკულად ყველა სახელმწიფოს მისწრაფება კიდევ უფრო გაამწვავებს სურსათით მოსახლეობის უზრუნველყოფასთან

დაკავშირებულ სიტუაციას.

სპეციალისტთა ყველაზე ოპტიმისტური პროგნოზით, თუ ამოსავალ პუნქტად მხოლოდ პლანეტის მოსახლეობის აღნიშნულ ზრდასა და კვების თანამედროვე ნორმებს მივიჩნევთ, მაშინ მარცვლეულის დეფიციტი 2030 წლისათვის 526 მლნ. ტონა იქნება, ზღვის პროდუქტების - 68 მლნ. ტონა, ხორცისა კი - 40 მლნ. ტონა. მაშასადამე, სურსათზე მოთხოვნასა და მის მიწოდებას შორის ბალანსის უზრუნველყოფა უახლოესი 20-30 წლის განმავლობაში კვლავ პრობლემატური იქნება.

რიგი ქვეყნების საშინაო და საგარეო პოლიტიკა თვალსაწიერ მომავალში დიდად იქნება განსაზღვრული სასურსათო პრობლემის სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტების გამწვავებით. ამგვარი პესიმისტური ვარაუდისათვის ყველანაირი საფუძველი არსებობს:

ჯერ ერთი, სოციალურ და ეკონომიკურ სფეროებში დაშვებულ შეცდომებთან, აგრეთვე ეკოლოგიური წონასწორობის დარღვევასთან დაკავშირებით, მსოფლიო შევიდა მოსახლეობის ერთ სულზე სურსათის წარმოების მოცულობის შემცირების გრძელვადიან პერიოდში. მარცვლეულით ყველაზე მაღალი უზრუნველყოფა (345 კგ მოსახლეობის ერთ სულზე) მიღწეულ იქნა 1989 წელს, მაგრამ უკვე 1993 წლისათვის იგი შემცირდა 303 კგ-მდე, 2030 წლისთვის კი მოსალოდნელია მისი დაცემა 240 კგ-მდე, ანუ, 1989 წლის დონის 69%-მდე. 2030 წლისათვის

ზღვის პროდუქტების მოპოვება მოსახლეობის ერთ სულზე შეადგენს 12 კგ-ს, ნაცვლად 28 კგ-ისა 1990 წელს.

მეორე, სასურსათო რესურსების წარმოების მოცულობისა და სურსათით პლანეტის მოსახლეობის უზრუნველყოფის საერთო შემცირებასთან ერთად, გაძლიერდა დისპროპორცია მისი ცალკეული რეგიონების მიხედვით. 1950 წლიდან 2000 წლამდე მარცვლეულის წარმოება მოსახლეობის ერთ სულზე აშშ-ში გაიზარდა 32 %-ით და შეადგინა 1160 კგ, დასავლეთ ევროპაში - 2-ჯერ (500 კგ-მდე), აფრიკის ქვეყნებში შემცირდა 27%-ით (118 კგ-მდე). ექსპერტთა ვარაუდით, 2030 წლისათვის მარცვლეულის საშუალოსულადობრივი წარმოება ჩინეთში შეიძლება სანახევროდ (164 კგ-მდე) შემცირდეს, ინდოეთში-15%-ით (158 კგ-მდე), პაკისტანში-30%-ით (90 კგ-მდე) და ირანში - 31%-ით (140 კგ-მდე).

მესამე, მცირდება სტაბილურობის დონე სასურსათო ბაზარზე, რომელიც განისაზღვრება კონიუნქტურული რყევების შემარბილებელი და ფასების შემაკავებელი რეზერვების არსებობით. 1987 წელს მსოფლიოში მარცვლეულის მარაგებმა შეადგინა 104 დღე, 2007 წელს კი - მხოლოდ 64 დღე. წარმოების მოცულობათა საპროგნოზო შემცირება კიდევ უფრო გაამწვავებს მდგომარეობას სასურსათო ბაზარზე და გააძლიერებს მის კონიუნქტურულ რყევებს.

და ბოლოს, სურსათის ძირითად სახეობებზე მსოფლიო

ფასების თანდათანობითი შემცირების ხანგრძლივი პერიოდის შემდეგ, დაიწყო მათი არსებითი ზრდის პროცესი. თავდაპირველად გაძვირდა ზღვის პროდუქტები, შემდეგ ეს ტენდენცია გაგრძელდა სურსათის სხვა სახეობებზეც. მეცნიერთა გაანგარიშებით, მომავალი 20 წლის განმავლობაში ფასი ხორბალზე გაიზრდება 66%-ით, სიმინდზე - 37%-ით და ბრინჯზე - 30%-ით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, **მსოფლიო თანამეგობრობის წინაშე დგება სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტის ყველა ქვეყნისათვის ურთიერთმისაღები პერსპექტივის განსაზღვრის ამოცანა. ასეთ სიტუაციაში აუცილებელია ერთიანი საერთაშორისო სტრატეგია, მრავალი ქვეყნის შეთანხმებული მოქმედება და რიგი ვალდებულებების მიღება, რომელთა შესრულება, რა თქმა უნდა, მარტივი საქმე არ იქნება.**

ამასთან დაკავშირებით, 1992 წელს მსოფლიოს 1500-ზე მეტმა წამყვანმა მეცნიერმა, მათ შორის ნობელის პრემიის 102 ლაურეატმა ხელი მოაწერა მეორანდუმს („მეცნიერები აფრთხილებენ კაცობრიობას“) რესურსების გამოყენებისადმი და მიწაზე ცხოველქმედების უზრუნველყოფისადმი დამოკიდებულების შეცვლის მოწოდებით.

1994 წელს გაერო-ს ხალხთა მოსახლეობის ფონდმა შესთავაზა კაცობრიობას პერსპექტივაში სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტა, მიწის რესურსების ნგრევის აღკვეთისა და 2050 წლისათვის ხალხთა მოსახლეობის 7,3 მლრდ. კაცამდე სტაბილიზების გზით. ამ პროგრამის რეალიზაციისათვის საჭირო იქნება 61,2 მლრდ. აშშ დოლარი, რომლის დიდი ნაწილი უნდა წარიმართოს სახნავი მიწების დაცვისა და ტყეების აღდგენის ღონისძიებებზე.

1996 წლის ნოემბერში მსოფლიო სამიტის მონაწილეებმა რომში მიიღეს სასურსათო უსაფრთხოების დეკლარაცია და ხელი მოაწერეს მოქმედებათა გეგმას 2015 წლამდე პერიოდისთვის. ფორუმის მონაწილეები შეთანხმდნენ, რომ ინდუს-

ტრიულმა ქვეყნებმა, რომელთა განვითარება განსაკუთრებით დიდ ნეგატიურ ზემოქმედებას ახდენს გარესამყაროზე, ამ ზარალის კომპენსირება უნდა მოახდინონ თავიანთი მთლიანი შიდა პროდუქტის (მშპ) 0,7%-ის გამოყოფის გზით იმ ერების სასურსათო დახმარების მიზნით, რომლებიც ამას საჭიროებენ. **აშშ-მა მხარი არ დაუჭირა ამ წინადადებას, დაიკავა განსაკუთრებული პოზიცია და განაცხადა, რომ იგი, როგორც ადრე, დახმარებას გაუწევს იმას, ვისაც საჭიროდ ჩათვლის და იმ მოცულობით, როგორცაც მიიჩნევს მიზანშეწონილად.**

საგულისხმოა, რომ თანამედროვე პერიოდში არსებითი ხასიათის ცვლილებები მოხდა სასურსათო პრობლემის გადაწყვეტისადმი სტრატეგიულ მიდგომებში. 70-იან წლებში ითვლებოდა, რომ სოფლის მეურნეობაში მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევების დანერგვის კვალობაზე სასურსათო პრობლემა გადაწყდება გლობალური მასშტაბით, შესაბამისად, იგი აღარ იარსებებს ეროვნულ დონეზეც, ე.ი. იკავებოდა „ზოგადიდან კერძოსაკენ“ მიდგომა. 1972 წელს თათბირის მონაწილეებმა სტოკჰოლმში განაცხადეს მსოფლიო მასშტაბით სასურსათო პრობლემების გადაწყვეტის განზრახვის შესახებ, რათა უკვე საუკუნის ბოლომდე ბოლო მოეღოთ შიმშილისათვის ამ საკითხის გან-

ხილვაში მონაწილეობის მიმღებ 170 ქვეყანაში. შემდგომ წლებში გაჩნდა ახალი მიდგომა, რომლის თანახმად, სასურსათო უსაფრთხოების მიღწევა შესაძლებლად ითვლება მხოლოდ ცალკეულ სახელმწიფოთა დონეზე, ხოლო, მისი მეშვეობით – გლობალური მასშტაბითაც, ე.ი. პრობლემის გადაწყვეტა მოიაზრება უკვე „კერძოდან ზოგადისკენ“. ეს დაკავშირებულია შემზღუდავ ფაქტორთა არსებობასთან, რომლებიც განსაზღვრავენ მსოფლიო მეურნეობის განვითარების ტენდენციებს და არ იძლევიან პერსპექტივაში სასურსათო რესურსების ზრდის მაღალი ტემპების ვარაუდის შესაძლებლობას.

თათბირის მონაწილეები რიო-დე-ჟანეიროში 1994 წელს, იხილავენ რა მომავალი, 21-ე საუკუნის პრობლემებს, აღნიშნავენ, რომ მდგრადი განვითარების გარანტია, სიღარიბესთან ბრძოლა, სასურსათო უზრუნველყოფა წარმოადგენს სახელმწიფოთა ვალდებულებას, რომელთა შესრულება უმჯობესია პროგრამების, გეგმებისა და სასურსათო პოლიტიკის შემუშავების გზით.

როგორც ვხედავთ, ყველაზე წარმომადგენლობითი საერთაშორისო ფორუმების დოკუმენტები ატარებენ სარეკომენდაციო ხასიათს და გადმოიცემა პრინციპით „**იზრუნე გლობალურად, იმოქმედე ლოკალურად**“. მაშასადამე, სასურსა-

თო პრობლემის გადაწყვეტა უკვე მოიაზრება არა გლობალურ, ან კონტინენტალურ მასშტაბებში, არამედ, მხოლოდ ეროვნულ დონეზე.

ამრიგად, მსოფლიო სოფლის მეურნეობის განვითარებაში სირთულეების გადრმაგებასთან დაკავშირებით სასურსათო პრობლემა, მართალია, ნელა, მაგრამ სულ უფრო გამოკვეთილად იძენს უსაფრთხოების პრობლემის ნიშნებს, რომლის გადაწყვეტა შესაძლებელია მსოფლიო თანამეგობრობის შეთანხმებული პოლიტიკისა და ერთობლივი პრაქტიკული საქმიანობის პირობებში. თუმცა, ეს არც თანამედროვე პირობებში და არც უახლოეს პერსპექტივაში გლობალურ დონეზე არ მოიაზრება რეალურად. ამიტომ, სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემა ყოველმა ცალკეულმა ქვეყანამ უნდა გადაჭრას საკუთარ შესაძლებლობებზე დაყრდნობით, მსოფლიო თანამეგობრობის მხრიდან მაქსიმალური მხარდაჭერისა და გარანტიების შექმნის პირობებში.

მერაბ ვანიშვილი

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

გიორგი ჯუღელი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის დოქტორანტი

ANNOTATION

GLOBAL PROBLEMS OF FOOD SECURITE

Merab Vanishvili – The professor of the Tbilisi technical university
Georgy Djygely – Doktorant of the Tbilisi technical university

In article appearance of historical basis and reality of food problems are discussed. According some examples from separate periods of ancient time, middle and modern history it is proved that food problem is one of the most ancient and global problem.

The importance of food providing problem, inspite of some achievement of experts and specialists in XX century, hasn't been disappeared.

In the nearest 20-30 years the problem of the balance

between need and satisfaction of food will be still problematic.

Foreseeing limited factors of agricultural developing in the world, some alternative directions, admitted variants and strategic decisions are studied and valued. The most real is named "From private to common". According to this the decision is real only on the level of separate countries and with the help of them on the global level.